

Анна Струк,

кандидат педагогічних наук,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Anna Struk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)
xmyrkax@ukr.net
ID orcid.org/0000-0001-6442-8098

УДК 372.461

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

FORMATION OF PREPAREDNESS OF STUDENTS FOR PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL ACTIVITY IN PRIMARY SCHOOL

У статті висвітлюється готовність студентів до професійно-педагогічної діяльності в початковій школі. Визначено всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, високих моральних якостей, виховання громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, саморозвитку та самовдосконалення.

Автор підкреслює, що в процесі модернізації системи освіти в Україні, зокрема її початкового рівня, вдосконалюються зміст, форми та методи виховання та навчання дітей, розробляються та апробуються актуальні освітні технології.

Ключові слова: професійна підготовка, готовність, професійно-педагогічна діяльність, майбутній вчитель початкової школи.

The article highlights the readiness of students for vocational and pedagogical activities in elementary school. The comprehensive development of the person as a person and the highest value of society, development of her talents, mental and physical abilities, high moral qualities, education of citizens capable of conscious social choice, self-development and self-improvement are determined.

The notion of «readiness» is interpreted as a holistic, integrated quality of the personality that characterizes its emotional-cognitive and volitional selective predictive mobilization at the moment of inclusion in the activity of a certain orientation.

Readiness arises from the experience of a person, which is based on the formation of a positive attitude to the activity, awareness of the motives and needs of her, objectification of her subject and ways of interaction with him. Emotional, volitional and intellectual characteristics of the behavior of a person is a concrete expression of readiness at the level of the phenomenon. Readiness has time characteristics, it is long and situational (temporary). Continued readiness, or preparedness, is formed in advance, as a result of specially organized influences. It operates and manifests itself continuously and represents the most important prerequisite for successful activity. Situational or temporal readiness is characterized by instability and exposed to many factors that arise from the peculiarities of each particular situation. The main scientific approaches to the definition of the category of readiness are psychological, where readiness is seen as a personal characteristic that involves the ability to adapt and self-regulate behavior and development; pedagogical where readiness is defined as the general characteristic of development, education and education of the person in the field of education in accordance with the social order; vocational and pedagogical, where readiness is defined as a characteristic of the effectiveness of the process of professional training of specialists from different fields of knowledge.

Sufficient development, expressiveness and a holistic combination of all components, will ensure the student's psychological readiness for professional activity.

Psychological readiness for activity is an essential prerequisite for any purposeful activity, its regulation, sustainability and efficiency.

That is why in the training of specialists of a new age, priority attention is required to the content and teaching methods that shape the worldview, the ability to study independently, to think critically, to demonstrate the ability to self-identification and self-realization of the individual in different types of activities, skills and skills necessary for life and professional choices.

In the process of modernization of the education system in Ukraine, in particular its initial level, the content, forms and methods of education and training of children are improved, actual educational technologies are developed and tested.

Keywords: professional training, readiness, professional-pedagogical activity, future teacher of elementary school.

В статье освещается готовность студентов к профессионально-педагогической деятельности в начальной школе. Определены всестороннее развитие человека как личности и наивысшей ценности общества, развитие ее талантов, умственных и физических способностей, высоких моральных качеств, воспитания граждан, способных к сознательному общественному выбору, саморазвития и самосовершенствования.

Само понятие «готовность» трактуется как целостная интегрированная качество личности, характеризующее ее эмоционально-когнитивную и волевую выборочную прогнозирующую мобилизационность в момент включения в деятельность определенной направленности.

Готовность возникает вследствие опыта человека, основанный на формировании положительного отношения к деятельности, осознании мотивов и потребностей в ней, объективации ее предмета и способов взаимодействия с ним. Эмоциональные, волевые и интеллектуальные характеристики поведения личности является конкретным выражением готовности на уровне явления. Готовность имеет временные характеристики, бывает длительной и ситуативной (временной). Длительная готовность, или подготовленность, формируется заранее, в результате специально организованных воздействий. Она действует и проявляется постоянно и составляет важнейшую предпосылку успешной деятельности. Ситуативная или временная готовность характеризуется неустойчивостью и подвергается воздействию многих факторов, возникающих с особенностями каждой конкретной ситуации деятельности. Главными научными подходами к разработке категории готовности является психологический, где готовность рассматривается как личностная характеристика, предполагает способность к адаптации и саморегуляции поведения и развития; педагогический, где готовность определяется как общая характеристика развития, обучения и воспитания личности в сфере образования в соответствии с социальным заказом; профессионально-педагогический, где готовность определяется как характеристика результативности процесса профессиональной подготовки специалистов различных отраслей знаний.

Достаточное развитие, выразительность и целостное сочетание всех компонентов, обеспечат психологическую готовность студента к профессиональной деятельности.

Психологическая готовность к деятельности-существенная предпосылка любой целенаправленной деятельности, ее регуляции, устойчивости и эффективности.

Именно поэтому в подготовке специалистов нового времени приоритетного внимания требуют содержание и методики обучения, формируют мировоззрение, умение самостоятельно учиться, критически мыслить, демонстрировать способность к самопознанию и самореализации личности в различных видах деятельности, умений и навыков, необходимых для жизненного и профессионального выбора.

В процессе модернизации системы образования в Украине, в частности ее начального звена, совершенствуются содержание, формы и методы воспитания и обучения детей, разрабатываются и апробируются актуальные образовательные технологии.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, готовность, профессионально-педагогическая деятельность, будущий учитель начальной школы.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Методологічною основою професійної підготовки вчителя складають різні філософські підходи: системний, аксіологічний, культурологічний, антропологічний, синергетичний, кожен з яких є значущим у новій гуманістичній парадигмі, що активно розробляється в сучасній філософії освіти (В. Андрущенко, Б. Гершунський, В. Кремінь, В. Лутай, В. Луговий, В. Огнев'юк, В. Шадриков, Т. Гуцан та ін). Професійна підготовка трактується як цілісна інтегрована якість особистості, що характеризує її емоційно-когнітивну та волюву вибірково прогнозуючу мобілізаційність у момент включення у діяльність певної спрямованості.

Готовність до ефективної професійної діяльності в навчально-виховному просторі є важливою передумовою професійної педагогічної освіти, що потребує організації цілеспрямованої підготовки студентів до педагогічної підтримки і формування суб'єктивної позиції носія культури, розвитку потреби взаємодії з ним у педагогічному просторі народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Водночас проблема підготовки студентів до професійної педагогічної діяльності всебічно висвітлюється в працях українських психологів і педагогів: Г. Балла, І. Бега, А. Бойко, І. Зязюна, О. Савченко, С. Сисоєвої, О. Сухомлинської, В. Рибалка, Н. Ничкало, О. Пехоти, М. Чобітько та ін.

Формування мети статті. Метою статті є формування готовності студентів до професійно-педагогічної діяльності в початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проблемам особистісно орієнтованого навчання студентів, їх підготовки до здійснення особистісно орієнтованого навчання учнів приділяли увагу В. Гриньова, І. Богданова, В. Євдокімов, А. Кучерявий, Д. Пашенко, О. Пехота, А. Старева, І. Смолук, І. Прокопенко, Г. Троцько та ін.

Так, у публікаціях О. Пехоти та А. Старевої розкривається сутність трансформації традиційної системи підготовки майбутнього вчителя в особистісно орієнтовану. Цей процес передбачає такі кроки. По-перше, переосмислення цілей навчання: від отримання студентами готових знань, умінь і навичок до свідомої потреби в саморозвитку й самореалізації. По-друге, оволодіння предметом викладання втрачає статус центрального завдання, оскільки стає інструментом реалізації цілей, пов'язаних із забезпеченням розвитку дитини. Третім суттєвим положенням підготовки вчителя є пошук і впровадження особистісно спрямованих на розвиток студента технологій, методів, прийомів, форм і засобів навчальної діяльності. По-четверте, важливим є подолання протиріч між здійсненням студентом власної навчальної діяльності та необхідністю становлення його

особистісної педагогічної позиції шляхом використання різних форм рефлексії та організації дослідницького пошуку [5, с.68-70].

На думку І. Пальшкової, професійна культура вчителя початкової школи охоплює: ціннісно-смыслову позицію майбутнього фахівця, способи професійної діяльності, характер взаємовідносин учасників педагогічного процесу, настанову на вдосконалення, саморозвиток та самореалізацію творчого потенціалу [4, с.119].

Проблеми професійної підготовки вчителів початкових класів розглядаються у працях учених Ш. Амонашвілі, Н. Бібік, В. Бондаря, І. Зязюна, О. Савченко, Л. Хомич, І. Шапошнікової та ін. Мовленнєві вміння вчителя як об'єктивна ознака його готовності до професійної діяльності вивчалися в дослідженнях М. Вашуленко, Ш. Амонашвілі, Н. Головань, О. Горської, О. Іванової, В. Каліш, В. Усатогота ін.

Поняття «готовність» трактується як процес вироблення педагогом моделі майбутньої професійної діяльності залежно від отриманих під час професійної підготовки знань, умінь, навичок та сформованого рівня компетентності.

На думку А. Зубко, у сучасних умовах справжнім професіоналом може бути лише той фахівець, який здатний творчо застосовувати набутий капітал знань; самостійно здобувати й опрацьовувати та використовувати інформацію, змінюватися сам і змінювати свою діяльність, наповнювати її сучасним змістом; набувати необхідних для цього умінь та особистісних якостей, мислити нелінійно, прагнути постійного самовдосконалення [3].

Дослідження науковців доводять існування готовності у двох формах: короткочасна та довготривала. Довготривала готовність – це набуті установки, знання, вміння, навички, досвід, якості і мотиви діяльності. Тимчасова готовність – це актуалізація, пристосування усіх сил, створення психологічних можливостей для успішних дій у даний момент. Єдність і взаємозалежність цих видів готовності полягає у тому, що дієвість довготривалої готовності визначається її функціональним вістрям – тимчасовою готовністю.

У структурі готовності до педагогічної діяльності виділяє такі компоненти: мотиваційний; орієнтаційний; пізнавально-оперативний; емоційно-вольовий; психофізіологічний; оцінюючий. Мотиваційний компонент включає в себе професійні установки, інтереси, прагнення займатися педагогічною роботою. Його основою є професійно-педагогічна спрямованість (особисте прагнення людини застосувати свої знання в обраній професійній сфері), у якій виражається позитивне ставлення до професії, нахил та інтерес до неї, бажання удосконалити свою підготовку і т. д. Стійкість, глибина і широта професійних інтересів і педагогічних ідеалів визначається педагогічною спрямованістю.

Ступінь сформованості професійного інтересу визначає характер роботи майбутнього фахівця над собою з метою використання своїх можливостей і здібностей. Орієнтаційний компонент – це ціннісно-професійні орієнтації, основою яких є професійна етика, професійно-педагогічні ідеали, погляди, принципи, переконання, готовність діяти відповідно до них. Ядро орієнтаційного компонента – ціннісні орієнтації особистості, глибина професійно-педагогічного світогляду. До його основних структурних одиниць відносяться узагальнені професійні знання, погляди, переконання, принципи і готовність діяти в практичних ситуаціях відповідно до них.

Професійно-педагогічні переконання є важливою змістовною стороною психологічної готовності до професійної діяльності, бо вони забезпечують послідовність у професійних діях, цілеспрямованість у педагогічній роботі і у спілкуванні з вихованцями. До змісту готовності до вчительської діяльності звичайно ж входить професійна освіченість. Але не тільки освіченістю фахівця визначається успішність його діяльності. Не меншу роль відіграє професійна етика, основу якої становлять моральні норми, оцінки і самооцінки, контроль і самоконтроль, повага до норм і вимог суспільного життя й уміння прищеплювати ці норми іншим людям. До пізнавально-операційного аспекту готовності входять професійна спрямованість уваги, уявленнь, сприймання, пам'яті, педагогічне мислення, педагогічні здібності, знання, дії, операції і заходи, необхідні для успішного здійснення професійної діяльності.

Особливістю уваги учителя є її можливість до переключення, розподільності, переміщення з одного об'єкта на інший. Вона характеризується достатньою стійкістю, обсягом, концентрацією. В центрі уваги педагога повинен перебувати постійно колектив учнів, окремі учні, та ще й він повинен спрямовувати увагу на свої дії. Цілеспрямоване формування професійної уваги, пам'яті, уявлення є важливим фактором підвищення психологічної готовності.

Серед якостей пізнавально-операційного компонента готовності значне місце займає педагогічне мислення. Воно виявляється в умінні виявити педагогічні ситуації, явища, факти, розпізнати, моделювати їх, спрогнозувати можливі наслідки. Ще однією важливою якістю пізнавально-операційного компонента є педагогічні здібності: педагогічна спостережливість, педагогічне передбачення й уявлення. Бачити внутрішній стан вихованця, заглянути в духовний світ школяра; вміння аналізувати, систематизувати факти і явища, правильно оцінювати всі відносини в системі «вчитель – учень», передбачити кінцеві результати роботи – необхідні якості особистості, які треба формувати на протязі навчання студента.

Емоційно-вольовий компонент психологічної готовності – почуття, вольові процеси, що забезпечують успішний перебіг і результативність діяльності педагога; емоційний тонус, емоційна сприйнятливність, цілеспрямованість, самовладання, наполегливість, ініціативність, рішучість, самостійність, самокритичність, самоконтроль. Зміст психофізіологічної готовності характеризується зв'язком інтелектуального й емоційного в сфері особистості. Так, знання явища людиною – важливий факт, але не менш важливим є осмислення людиною цього явища, тобто те, який зміст вносить сама людина в це явище.

Зміст психологічної готовності визначає характер зв'язку між знаннями професійно-етичного особистісного змісту діяльності і його переживаннями. Не можна обмежуватись тільки накопиченням знань і розвитком інтелекту. Не менше уваги треба приділяти і емоційній стороні, формуванню культури почуттів. А тому навчально-виховний процес у вузі необхідно організовувати так, щоб студенти відчували такі самі емоції і почуття, які виникають у педагогів у їх професійній діяльності. Оцінюючий компонент передбачає самооцінку своєї професійної підготовки і відповідність процесу розв'язання професійних завдань оптимальним педагогічним зразком.

Готовність до професійного саморозвитку фахівця забезпечується сформованою професійною перспективою розвитку, яка відповідає ціннісним орієнтаціям особистості, а також наявністю навичок саморозвитку.

Для створення умов становлення саморозвитку майбутніх педагогів І. Смолюк виділяє три етапи готовності студентів до саморозвитку:

1) позитивне ставлення до професії педагога та реалізації педагогічної діяльності;

2) професійно важливі якості та мотиви професійної діяльності, а також прагнення до професійного саморозвитку;

3) знання, навички, вміння професійного саморозвитку, які виступають як засоби саморозвитку [6, с.110].

Також вченим виокремлено три етапи становлення готовності до професійного саморозвитку: 1) інформаційний (I-II курс), коли закладається інформаційна основа діяльності, але немає її реальної реалізації; 2) операційний (III-IV курс): після проходження літньої практики і під час педагогічної практики на III-IV курсах виникає суперечність між сформованими знаннями і відсутністю засобів реалізації педагогічної діяльності; 3) інтегральний (V курс): під час стажерської практики студенти приступають до самостійної діяльності, реалізуючи всі її складники [6, с.112].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз сучасного контексту розвитку професійної педагогічної освіти дозволяє стверджувати, що модель підготовки учительських кадрів, яка існувала до недавнього часу, була спрямована на передачу студентам певного обсягу знань, умінь і навичок. Сьогодні ж у системі вищої освіти України створено нові правові засади її існування, що пов'язано з проведенням системних освітніх реформ, які спрямовуються на формування особистості майбутнього вчителя, його духовної та професійної культури.

Водночас удосконалення системи підготовки майбутнього вчителя початкової школи викликано потребою українського суспільства в особистості педагога гуманного, дитиноцентрованого фахівця, який має розвинене педагогічне мислення, здатний до перетворювальної, конструктивної діяльності та мобільності.

1. Бондар В. І. До питання про модель конкурентоспроможного випускника педагогічного ВНЗ / В. І. Бондар // Школа першого ступеня: теорія і практика : зб. наук. праць Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2004. – Вип. 10. – С. 118–123.
2. Вашуленко М. Підготовка майбутніх учителів до формування мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів / Микола Вашуленко, Валентина Собко // Початкова школа. – 2011. – № 6. – С. 27–31.
3. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / ЗубкоАнатолій Миколайович. – К., 2002. –188 с.
4. Пальшкова І. Практико-орієнтований підхід у формуванні професійно-педагогічної культури вчителів початкових класів [теоретико- методологічний підхід] : монографія / І. Пальшкова. – Одеса, 2008. – 339 с.
5. Пехота О. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія / О. М. Пехота, А. М. Старєва. – Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2005. – 272 с.
6. Смолюк І. А. Підготовка студентів педагогічних спеціальностей до професійного саморозвитку / І. А. Смолюк, С. В. Смолюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Розділ IV. Професійна освіта. – 2012. – № 8. – С.108–112.

Reference

1. Bondar V.I. On the model of a competitive graduate of a pedagogical university / V. I. Bondar // School of the first degree: theory and practice: Sb. sciences Works of the Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Gregory Skovoroda. - Pereyaslav-Khmelnytsky, 2004. - Vip. 10. - P. 118- 123.
2. Vashulenko M. Preparation of future teachers for the formation of language and speech competence of junior schoolchildren / Mykola Vashulenko, Valentina Sobko // Primary school. - 2011. - No. 6. - P. 27-31.
3. Zubko AM Organizational-pedagogical conditions of improvement of educational process in the system of professional development of pedagogical staff: diss. ... Candidate ped Sciences: 13.00.04 / ZubkoAnatolij Nikolaevich. - K., 2002. -188 pp.
4. Polshkova I. Practical-oriented approach in the formation of vocational and pedagogical culture of primary school teachers [theoretical and methodological approach]: monograph / I. Polshkova. - Odessa, 2008. - 339 pp.
5. Pechota O. Personally oriented teaching: teacher training: monograph / O. M. Pekhot, A. M. Stareva. - Mykolaiv: View of "Ilion", 2005. - 272 p.
6. Smolyuk I. A. Preparation of students of pedagogical specialties for professional self-development / I. A. Smolyuk, S. V. Smolyuk // Scientific Bulletin of the Volyn National University named after Lesya Ukrainka. Section IV. Professional education. - 2012. - No. 8. - P.108-112.